

Glābējs Zakītis

■ MAIJA KREKLE

1922. gadā kādā labdarības sarīkojumā Rīgas Virsnieku namā Valdemāra ielā 5 iepazinās divi jauni cilvēki – namsaimnieka meita Leontīne Zakīte un dzejnieks, Benjamiņu izdevumu līdzstrādnieks Jānis Ziemeļnieks. Spriganā, enerģiskā Leontīne uzreiz pamanīja, ka klusais un sevi vērsta cilvēks meklē kādu, ar ko parunāties. Viņa bija gatava uz klausīt. Jau pirmajā vakarā viņi daudz runāja par dzīvi, draudzību, literatūru, dalījās vakara iespaidos, abiem likās, ka ir jau senī paziņas.

Jānis Ziemeļnieks.

Leontīne Zakīte.

Pirmajai tikšanās reizei sekoja nākamās. Daudzreiz viņi kopā gāja uz teātri, operu, dažādiem sarīkojumiem. Jānis viesojās pie Leontīnes viņas mājās Ģertrūdes ielā 27. Zakīšiem bija iebraucamā vieta, sētā stāvēja zirgi, pagalmā kladzināja vistas. Šajā skaļajā pasaulē Leontīne dažreiz staigāja gumijniekos un garajās biksēs, viņa pati bija dzīva, jautra un prieka pilna.

Citā laikā viņa, saprotams, bija pilsētas dāma, ballīšu karaliene. Reiz aizvilka uz namsaimnieku masku balli arī draugu Ziemeļnieku, kuram krietni vien riebās pašpārliecināto un par savu labumu domājošo bagātnieku runas, cūktēviņi tie bija viņa, dzejnieka, acis. Bet Leontīne bija jauka. Īsts draugs, kam varēja uzticēt bēdas, kas atskrēja tūlīt pēc izmisuma pilnas vēstules saņemšanas. Viņš neslēpa savas asaras un vientulību, stāstīja par skumjo bērnību, agri zaudēto tēvu, par vientulību, kas viņu plosa, jo labākais draugs Adalberts Mežulis ir aizbraucis uz Parīzi mācīties, par slimību, kas viņu nomocījusi un netaisīti valā. Sākumā Jānis runāja tikai par nervu un nieru kaiti, bet, redzot meitenes sirsniņo iejušanos viņa stāvoklī, beigās atzinās savā galvenajā postā. Jā, viņš jau sen lietoja opiju, kura devas palielināja ar katru dienu. Pats sev izrakstīja receptes, pats apskaidēja visas četrdesmit Rīgas aptiekas.

Bez opija Ziemeļnieks vairs nevarēja dzīvot, ar to – arī negribēja. Leontīne nolēma palīdzēt, viņa gribēja būt šim izmisušajam cilvēkam māsa un draugs. Miļākā viņam – tik pilnam ar indi un nespējīgam – patlaban nebija vajadzīga... Leontīne meklēja un atrada iespējas ievietot dzejnieku Šēnfelda slimnīcā, "nogurušo namā" Atgāzenes ielā. Tur viņu ārstēja pēc vecās metodes – arvien samazinot opija devas un peldinot vannā. 30 gramu vietā viņam deva tikai 4, tad vēl mazāk. Tas dzejnieku tā tracināja, ka viņš opiju neņēma vispār. Uzmācās nespēks, neiecietība, vēdersāpes. Karstās vannas nomierināja. Bija cerības izārstēties pilnībā. Bija...

No slimnīcas, it kā apārstēts, viņš atgriezās noguris, ar mūžam sāpošu galvu, nopiestā garstāvoklī. Leontīne – dzejnieks viņu sauca par Leonīdu, tā skanēja cēlāk – veda Jāni sabiedrībā, abi ciemojās pie draugiem, izklaidējās. Pamazām dzīvesprieks atgriezās, tāpat darba un radošās spējas, kā arī maigais un izpalīdzīgais raksturs. Viņš atkal mīlēja dzeju, dabu, bērnus un dzīvniekus. Un pastaigas pa kapiem... Tagad viņi tajos klīda abi ar Leonīdu. Jānis bija pārliecināts, ka mirs pēkšņi, bet pirms tam gribēja Leonīdu laimīgu redzēt, vesela un spēcīga mūža drauga aizsargātu.

Vispirms pēkšņi nomačs draugs Adalberts. Jau no Parīzes atgriezies savārdzīs, viņš bija devies uz mājām, uz saviem Mickēniem, kur reiz abi ar Jāni pavadījuši skaistas un laimīgas dienas, pa mežiem un laukiem staigājot, alu dzerot un liksmojot. No jauna saaukstējies, Adalberts 1925. gada novembra beigās mira. Saņēmis sēru telegrammu, Jānis traucās pie Leonīdas, bet: "Kur tu aizēj, kad es gribu Tevi satikt?"

Bieži viņam VAJADZĒJA šo meiteni satikt, viņš daudzkārt rakstīja uzstājīgas zīmītes uz Ģertrūdes ielu – tūlī atnāc; atnāc, vēlākais, sešos; gaidīšu rīt vienos; ļoti steidzami vajag satikt uz pāris minūtēm; kad saņem, atnāc pie manis. Jānis augstu vērtēja Leonīdas uzticību viņam. Par to arī teica paldies viņai vēltītajā un vēstulē nosūtītajā dzejoļi:

*Ak, tad es nešaubos
nevienu brīdi, labā,
Ka savā dvēselē
tu gaišas domas glabā,
Jo skaugu valodās
tad trīta tava sirds
Vēl cēlāk ticot man
kā dārgakmeņis mirdz.*

Leonīdu pazina arī viņa ģimene – mīlā māte, brāļi un māsa. Radiem rakstītajās Jāņa vēstulēs Leonīda gandrīz vienmēr pierakstīja klāt dažas rindas ar mīļiem sveicieniem.

Strādāja Ziemeļnieks maz – tikai iztikšanai. No tā paša mazuma sūtīja mātei naudu. Negribējās viņam nekādas mājas un mantas, precēties netaisījās, jo nevarēja iedomāties, ka katru dienu viens un tas pats cilvēks būs jāskata sev blakus – viņam bija vajadzīga sava vientulības deva, tāpat kā ikdienišķā opija deva, bez tām abām dzejnieks dzīvot nevarēja. "Esmu tikpat kā vesels, bet vesels nesmu tikpat kā." Visi tie milas romāni, ko spēlēja citi – sākot no Raiņa un beidzot ar Reiteru –, viņam šķita tik muļķīgi un nevajadzīgi. Jānim pietika ar Leonīdu un viņas uzticamo draudzību, pārējie draugi tādi ļurkas vien bija. Leonīda, nu jau dažreiz saukta par Lolu, viesojās arī Strenčos pie Jāņa mātes, kurai dēla draudzene ļoti patika un

Jānis, Leonīda, Jāņa māte Kristīne Kraukle, brālis Konrāds un māsa Alīda.

raisīja saldas nākotnes cerības. Viņa jau klusītiņām sāka pārbaudīt avīzē dzimtsarakstu nodaļas ziņas.

Viss bija gandrīz labi, Ziemeļnieks pat sāka čakli pelnīt naudu, lai nopirktu jaunu uzvalku, cepuri, kurpes, var-

Leontīne nezināja, ka Jānis ne tikai negribēja, bet arī nedrīkstēja precēties. Leontīne nebija viņa mīlestība. Tikai mīlais draugs.

būt pat mētelī, viņš krāja, lai māte tiktu ārstēties pie Rīgas ārstiem. Par māti viņš rūpējās, gādāja un žēloja viņu, nestāstīdams par savām alkām pēc opija un tā radītajām mokām.

1928. gada 1. maijā pēc nesaprašanās ar Leonīdu, kurai pēkšņi bija apnikusi viņa nespēja tikt galā ar sevi, Ziemeļnieks ieņēma ļoti lielu narkotiku devu. Viņš pamodās Pirmajā pilsētas slimnīcā, iztīrīts un nomocīts. Pie viņa gultas stāvēja Rainis, mieri-

nādams un apsolīdams palīdzēt. Pār Raiņa vaigu noritēja līdzcietības un žēluma asara. Solījumu viņš turēja – jau pēc dažām dienām Ziemeļnieks atkal ārstējās Šēnfelda klīnikā. Stāvoklis bija smags, miesa un gars bija izvārdzināti. Viņš nāca pie atziņas, ka viss ļaunais, kas viņu mocījis, slēpjas viņā pašā – un no paša aizbēgt nevar. Vismaz nav izdevies... Nevienam Jānis nevainoja, pats bija daudzus mocījis. Viņa spilvens bija asaru piemircis, kaut miesīgu sāpju nebija, tikai dvēsele cieta, galvā dzima iznīcības un bezmērķa domas, dzīvei nebija vērtības. Nevienam viņu nesaprata, neticēja viņa nāves ilgām. Viņš neprata dzīvot, darija pāri tiem, ko mīlēja... Un Leonīda nenāca...

Apārstējies Šēnfelda klīnikā un paārstējies nierēs Pirmajā slimnīcā, Ziemeļnieks pavadīja vasaru Valmierā pie māsas Alīdas. Māsa, kas reiz bērniībā viņa vietā gāja Jāņa tik ļoti nīstajos ganos, rūpējās par brāli arī tagad, gatavodama garšīgas maltītes un domādama par viņa labsajūtu. Rudenī dzejnieks atgriezās Rīgā un salaba ar Leonīdu. Viņš kārtējo reizi cerēja, ka būs izārstējies uz visiem laikiem. Leonīda domāja, ka ar labu ēšanu jāturpina, tā nu viņi abi tērēja naudu par gardiem

un sātiem ēdieniem. Veselība patiesi uzlabojās, traucēja tikai nierakmeņi, cits nekas. Ak, tikai vēl tā "Aspināzija" uzbāzās ar savu laipnību, gribēja, lai jaunais, maigais dzejnieks piedalītos viņas tējas vakaros, bet viņš atrunājās, ka neesot Rīgā. Taču Ziemeļnieks pildīja sakarnieka pienākumus starp abiem lielajiem dzejniekiem un Benjamiņu izdevumiem, no satikšanās izvairīties nevarēja... Turklāt Rainis viņam tik ļoti centās palīdzēt.

Arī Leonīda bija aizņemta – viens pēc otra cēlās viņas sešstāvu nami. Ja Zaķīts nerūpētos par Jāni, viņš atkal pilnībā kristu savas slimības valgos, tagad tikai pa daļai. Viņš cīnījās ar sevi. Daudz strādāja žurnāliem un avīzēm, domāja par savu dzeju atkārtotu izdevumu, bija norūpējies par mātes veselību un viņas pievēršanos baptistiem.

Pienāca 1930. gada vasara. Rainis bija miris, Aspazija uzaicināja "savu pāzu" Ziemeļnieku pavadīt vasaru Jūrmalas vasarnīcā, viņš tā kā negribēja, bet dažreiz aizbrauca uz turieni. Lolo cēla kārtējo namu – skolu, tomēr izbrīvēja laiku arī pastaigai gar jūru divatā. Viņu jūtas bija kaut kas vidējs starp ideālu draudzību un mīlestību, varbūt viņiem tiešām vajadzētu apprecēties? Varbūt tieši to Lolo arī pajautāja.

Viņa nezināja, ka Jānis ne tikai negribēja, bet arī nedrīkstēja precēties. Viņa nezināja, ka pirms pāris gadiem viņš ir lūdzis un saņēmis kādu solījumu. Leonīda nebija viņa mīlestība. Tikai mīlais draugs.

Bet mīlestība, traģiski izmisīgā un nepārvaramā, bija kāda jauna dzejniece. Valda Moora. Skolotāja.

Viņa nebija Jāņa pirmā mīlestība, bet liktenīgā. Pusaudža gados Jānis iemīlējās gan skolas biedrē Emmā Zariņā, kurai pasniedza pirmo paša sacerēto un ilustrēto dzeju krājumu, gan savā skolotājā Zelmā Mīkelsonē, kuras dāvāto skūpstu uz pieres viņš atcerējās visu mūžu.

1920. gada agrā pavasarī Bastejkalnā kāds bijušais skolas biedrs viņu iepazīstināja ar jaunu – viņai bija tikai astoņpadsmit gadu – meiteni, topošo skolotāju un dzejnieci. Slaida brunete ar tumšām, noslēpumainām acīm, mazliet

dienvidnieciska un ļoti pievilcīga. Jānis zināja dažus viņas dzejoļus. Nu iepazīna (zināmais gan tikai to, ka viņa būs skolotāja un brauc ar 2. tramvaju) un iemīlēja viņu pašu. Ziemeļnieks izsekoja jauno meiteni, bet baidījās viņai tuvoties. Beidzot pastā viņš to uzrunāja. No nesakarīgām frāzēm un neveiklības

Ziemeļnieks bija kļuvis atkarīgs no Valdas – tāpat kā no opija.

garajās sarunās un pastaigās pa Viesturdārzu atraisījās garīga tuvība un maigas jūtas, ko dzejnieks negribēja padarīt ikdienišķas un parastas. Viņam patika nakts vidū aiziet uz Valdas māju un uzcelt meiteni no miega, lai nodotu viņai tikko uzrakstītu dzejoli, viņš izsekoja viņas gaitas, gaidīja

pēc cietošanās vai nodarbībām, lai pavadītu mājup. Jānis bija vai nu romantiski maigs, vai izsmalcināti rupjš. Dažreiz viņš dzina meiteni izmisumā ar savu uzvedību, bet citreiz viņa rakstīja Ziemeļniekam dzejoli:

"Mans skaistākais sapnis tev vienam." Pēc pailga šķiršanās posma viņi atkal satikās, Valda apsolījās atnākt ciemos. Katru vakaru viņš uzposa istabu, pierunāja draugu Adi iziet no mājas, lai varētu būt divatā ar savu mīlestību, gaidīja, gaidīja – un sagaidīja kluso klauvējienu pie durvīm. Viņa ienāca, apskatīja mazo istabu, apsēdās uz kušetes. Jānis apsēdās blakus, apjautājās par viņas dzejoļiem. Tad Valda tos lasīja – kaislas, mīlas kvēles pilnas rindas. Ziemeļnieks tiecās pēc viņas, bet viņa atrāvās, tikko sajuta sev pieskaramies viņa vēsās un mitrās rokas.

– Nepieskarieties man! – Valda iekliedzās un prom bija.

Tā vēl nebija šķiršanās. Viņi satikās atkal no jauna, atkal staigāja, runājās, smējās. Bet tad Valdas dzīvē ienāca kāds cits, vecāks un pieredzējis, ļoti gudrs un erudīts cilvēks, profesors. Jānis izcieta greisirdības mokas, viņš savā izmisumā bija nevaldāms un nejauks. Izsekoja, pārmeta viņai, meta viņas sejā grāmatu. Valda pacietā viņa klātbūtni, bet bija vēsa un nerunīga. Viņa baidījās – un ne velti. Jānis savās jūtās bija pazaudējis normāla cilvēka uzvedību. Viņš nicināja visus cilvēkus un pašu pasauli, kurā bija piedzimis tikai postam un ciešanām, visvairāk viņš nīda sievietes, īpaši Valdu, kas bija viņu nodevusi. Un tad vēl opijs, kas viņam bija kā mierinājums un arī drošs līdzeklis pašnāvībai brīdī, kad Valda viņu pametis pavisam. Ziemeļnieks bija kļuvis atkarīgs no Valdas – tāpat kā no opija.

Meitenei bija grūti atrasties vienā telpā ar Ziemeļnieku, viņš to biedēja un sāpināja. Viņai tā visa bija par daudz. Lai arī profesors bija precējies, tomēr citādi viss viņu attiecības bija mierīgs un paredzams. Ziemeļniekam bija jāatkāpjas. Viņš to arī pārcieta, palielināmais opija devas.

Valda Moora.

Pēc kāda laika parādījās glābējs Zakīts.

Tikai pēc sešiem gariem gadiem, atkal atrazdamies uz nāves gaidu sliekšņa Šēnfelda klinikā, viņš Valdai rakstīja vēstuli un lūdza atnākt. Viņa atnāca un atkal vilās, jo dzejnieks pieprasīja atnest lumnālu, nekas cits viņam nebija vajadzīgs. Protams, viņa uz slimnīcu vairs negāja.

Pārvarējis slimības krīzi, atpūzdamsies Valmierā pie māsas, Ziemeļnieks klaiņoja apkārt, daudz domāja par dzīvi, atcerējās gaišos brīžus, kas taču bija bijuši viņa drūmajā mūžā. Valda vēl arvien bija viņa gaišajās atmiņās. Ziemeļnieks vēstulē lūdza satikšanos, varbūt bija iespējams visu izrunāt un beidzot saprasties – tagad, kad viņš atkal bija brīvs no narkotikām un sācis saprast, cik dziļi Valdu sāpinājis. Valda atsaucās, viņa bija ar mieru tikties, tikai ne Valmierā, bet Cēsīs. Saullaiņā jūlija dienā Jānis, priecīgi satraukts, visu nakti negulējis, sagaidīja Valdu Cēsu stacijā. Ilgu laiku viņi sēdēja stacijas mazajā dārziņā, lūkodamies viens otrā, tad devās pastaigā pa pilsētiņu. Roku rokā, pļeč pie pleca. Beidzot viņi mierīgi varēja izrunāt visu, kas šajos sešos gados ar abiem noticis. Atgriezās ticība, parādījās cerība, atmodas mīlestība. Abi atzinās, ka nevienu citu pa istam nav mīlējuši, tikai viens otru – brīžiem pat nāvēji

Jānis ar labāko draugu Adalbertu Mežuli.

ienīzdami, tomēr mīļējuši. Bezgala žēl, ka viņi pagājuši viens otram garām. Viesnīcas istabiņā viņi pavadīja prieku un atdevības laimes pilnas stundas. Pienāca vakars, vajadzēja doties uz staciju. Kad Valda iekāpa vilcienā un pienāca pie vaļejā loga, Ziemeļnieks satvēra viņas roku. Viņš to nepalaida vaļā pat tad, kad vilciens sāka lēnām kustēties. Iedams blakus vilcienam un vērodams mīļās sievietes seju, Ziemeļnieks lūdza dot solījumu, ka viņa nekad neprecēsies. Valda apsolīja. Viņu rokas atlaidās. Tās nekad vairs nesaskārās.

Cik dažādas bija viņa abas draudzenes! Pat vārdi noteica viņu raksturu un lomu Jāņa dzīvē! Slaidā, dēmoniski nelatviskā Valda Moora un veselīgi jautrā Leontīne Zaķīte!

Leonīda rūpējās par Ziemeļnieku, ar savu dzīvesprieku centās viņu uzmundrināt, bet Jāņa dvēselē slēpās viņai nezināmas un neizprotamas sāpes. Viņas mīļais savādnieks tās arī necentās izskaidrot. Kam sāpināt labo Zaķīti, bez kura viņš sen būtu aizgājis bojā?

Bojāēja pienāca 1930. gada jūlijā. Vai nu negribēti, vai arī tieši 17. jūlija vakarā, atgriezies savā istabā, kas atradās Marijas ielā 55-33, Ziemeļnieks pārdozēja opija devu. Otrā rītā dzīvokļa saimniece, padziņoju-

si Zeibota jaunkundze, atrada viņu mirušu. Atskrēja kolēģi no "Jaunākajām Ziņām", atstēdzās ārsts... Viņam atlika tikai konstatēt nāvi no sirdstriekas novājināta organisma dēļ, par ko arī dzimtsarakstu nodaļa tika aizpildīts akts nr. 2886.

Kārlis Skalbe, pieminot dzejnieku, rakstīja, ka Ziemeļnieks pārāk bieži raudzījies bezdibeni un par daudz iejuties nāves domā: "Viņa mazās, skumjās dziesmas ir kā dzirk-

stis naktīs, kuras uzliesmo un nodziest tumsā."

Bērēs lija lietus, zārku Meža kapos vaļā neatvēra, nevienš viņa mikstos, zeltainos matos nenoglāstīja atvadoties. Ilgi pie kapa runāja dziļi satriektā Aspazija. Daži bērinieki, salījuši un nosaluši, par to bija redzami neapmierināti.

Pirms nepilniem trīdesmit trim gadiem Kraukļu Kristīne, gaidot savu ceturto bērnu, jutās drūma un nospiesta.

Viņai nepavisam negribējās, lai šis bērns nāktu pasaulē, bieži viņu mocīja pašnāvības domas. Kaut ko nelabu nojauta mātes sirds.

Jānītis tomēr piedzima. Mīļākais no visiem bērniem. Gādīgākais.

Un nelaimīgākais.

Dzejnieks Jānis Ziemeļnieks. **MV**

Raksta tapšanā izmantoti Mišņa bibliotēkas Rokrakstu un reto grāmatu nodaļas materiāli.

Jānis un Leonīda masku ballē.